

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 115/2025 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Annika Juurikko, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalineuvos Marjo Malja, sosiaali- ja terveysministeriö
- asiantuntija Severi Saarela, sosiaali- ja terveysministeriö
- juristi Kaisa Rainakari, Kansaneläkelaitos
- puheenjohtaja Ahti Hurmalainen, Elatusvelvollisten Liitto ry
- erityisasiantuntija Jonna Lindqvist, Lastensuojelun Keskusliitto ry
- johtaja Emma Kolu, Monimuotoiset perheet -verkosto

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- oikeusministeriö
- tietosuojavaltuutetun toimisto
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Helsingin kaupunki
- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- Ahvenanmaan maakunnan hallitus

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elatustukilakia, lapsen elatuksesta annettua lakia sekä tulotietojärjestelmästä annettua lakia. Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan ja vuosien 2025—2028 julkisen talouden suunnitelmaan.

Valiokunnan mietintö StVM 18/2025 vp

Elatustukilaissa ehdotetaan säädettäväksi elatustukilain tarkoittaman elatusvelvollisen vanhemman toimimisvelvollisuudesta tilanteissa, joissa elatustukea maksetaan elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn perusteella ja elatusvelvollisen aiemmin puutteelliseksi vahvistetussa elatuskyvyssä on tapahtunut sellaisia muutoksia, että elatusavun määrän korottamiseen voitaisiin arvioida olevan perusteita.

Lisäksi elatustukilaissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että Kansaneläkelaitoksella olisi velvollisuus tarvittaessa luovuttaa hyvinvointialueelle välttämättömät tiedot elatustukilain tarkoittaman elatusvelvollisen taloudellisesta tilanteesta, joka liittyy elatussopimuksessa tai -tuomiossa vahvistettuun elatusvelvollisen elatuskykyyn. Kansaneläkelaitoksen tulisi luovuttaa nämä tiedot tilanteessa, jossa se arvioisi elatusvelvollisen elatuskyvyn uudelleen arvioimisen olevan tarpeen elatusvelvollisen tulojen ja/tai varallisuuden tai niiden muutoksen perusteella. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada vanhempien postiosoitetietoja postilain mukaiselta yleispalvelun tarjoajalta elatustuen väärinkäytöstilanteiden selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi. Elatustukilakia ehdotetaan myös täsmennettäväksi liittyen hyvinvointialueen tehtäviin ja oikeuksiin tilanteissa, joissa lapsi on hyvinvointialueen järjestämässä ympärivuorokautisessa hoidossa kodin ulkopuolella.

Lapsen elatuksesta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi säätämällä hyvinvointialueille oikeus saada vanhempien tulo- ja verotietoja sekä Kansaneläkelaitoksen etuustietoja elatusapua koskevien sopimusten vahvistamisen yhteydessä tai arvioidessaan elatusavun muuttamisen tarvetta. Nykyisen lainsäädännön velvoitteisiin pohjautuen säädettäisiin toimivaltaisen hyvinvointialueen tehtävistä tilanteissa, joissa hyvinvointialue on saanut Kansaneläkelaitokselta tiedon elatustukilain tarkoittaman elatusvelvollisen taloudellisesta tilanteesta tai sen muutoksesta. Elatusavun vahvistamisessa käytettävien lomakkeiden kaavan vahvistaminen ehdotetaan säädettäväksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi.

Tulotietojärjestelmästä annetussa laissa ehdotetaan säädettäväksi tulorekisteristä hyvinvointialueelle välitettävistä ja luovutettavista tiedoista lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien toteuttamiseksi.

Elatustukilakiin sekä lapsen elatuksesta annettuun lakiin ehdotetaan myös eräitä teknisluonteisia muutoksia.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan useita eri muutoksia elatustukilakiin (580/2008), lapsen elatuksesta annettuun lakiin (704/1975) sekä tulotietojärjestelmästä annettuun lakiin (53/2018). Esityksen tavoitteena on toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2025—2028 (s. 66) sisältyvä elatustukeen kohdistuva säästö. Lisäksi tavoitteena on

Valiokunnan mietintö StVM 18/2025 vp

parantaa lapsen oikeutta riittävään, vanhempien elatuskyvyn mukaiseen elatukseen ja edistää elatustuen tarkoituksenmukaista kohdentumista sekä ehkäistä nykyistä tehokkaammin elatustuen mahdollisia väärinkäyttötilanteita.

Elatustukilaissa ehdotetaan säädettäväksi elatusvelvollisen vanhemman toimimisvelvollisuudesta tilanteissa, joissa elatustukea maksetaan elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn perusteella ja elatuskyvyssä on tapahtunut sellaisia muutoksia, kuten tulojen pitkäaikainen muutos, että elatusavun määrän korottamiseen voidaan arvioida olevan perusteita. Lisäksi elatustukilaissa ehdotetaan säädettäväksi Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada elatusvelvollisen tulo- ja verotietoja arvion tekemiseksi siitä, tulisiko elatusvelvollisen välttämättömät tiedot luovuttaa hyvinvointialueelle. Kansaneläkelaitoksen tulee esityksen mukaan luovuttaa elatusvelvollista koskevat välttämättömät tiedot hyvinvointialueelle, jos se arvioi elatusvelvollisen taloudellisen tilanteen olevan sellainen, että elatusvelvollisuutta tulee Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan arvioida uudelleen. Elatustukilakia ehdotetaan muutettavaksi myös säätämällä hyvinvointialueen oikeudesta hakea elatustukea lapsesta, jos lapsi on hyvinvointialueen kustantamassa ympärivuorokautisessa hoidossa kodin ulkopuolella kalenterikuukautta pidemmän ajan, eikä elatustukea ole jo myönnetty ajanjaksolle, jolta hyvinvointialue elatustukea hakee.

Lapsen elatuksesta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi säätämällä hyvinvointialueille oikeus tarkistaa vanhempien tulo- sekä verotietoja elatusapua koskevien sopimusten vahvistamisen yhteydessä sekä arvioidessaan elatusavun muuttamisen tarvetta. Lisäksi laissa ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen selvittämisvelvollisuudesta ja tehtävistä tilanteesta, jossa se on saanut Kansaneläkelaitokselta tiedon elatusvelvollisen vanhemman elatuskyvyn mahdollisesta muuttumisesta.

Tulotietojärjestelmästä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi säätämällä tulorekisteristä hyvinvointialueelle välitettävistä ja luovutettavista tiedoista lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien toteuttamiseksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomana. Valiokunta korostaa, että elatustuen maksaminen tosiasiallisen tilanteen mukaisesti ja elatuskyvyn arviointi riittävin ja ajantasaisin tiedoin edistävät lapsen oikeutta riittävään elatukseen. Esityksen mukaan (s. 37) ehdotettu vahvempi viranomaisinterventio voi myös vähentää vanhempien välisiä ristiriitoja ja tätä kautta edistää mahdollisesti haasteellisissakin tilanteissa elävien lasten hyvinvointia ja lapsen oikeutta riittävään elatukseen omalta vanhemmaltaan. Lisäksi ehdotetut muutokset edistävät osaltaan hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyötä elatustuen toimeenpanossa.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille, että elatustukilakiin ehdotetun 36 §:n 3 momentin sanamuodon ja perustelujen perusteella ei ole aivan selvää, mitä tietoja Kansaneläkelaitoksen on tarkasteltava arvioidessaan, onko elatusvelvollisen taloudellisessa tilanteessa tapahtunut sellaisia muutoksia, joiden perusteella Kansaneläkelaitos arvioi, että elatusvelvollisen elatuskykyä olisi mahdollisesti arvioitava uudelleen, jolloin Kansaneläkelaitoksen tulee luovuttaa välttämättömät tiedot hyvinvointialueelle elatusvelvollisen elatuskyvyn arviointia varten.

Valiokunnan mietintö StVM 18/2025 vp

Valiokunta toteaa selkeyden vuoksi, että elatustukilakiin ehdotetun 36 §:n 3 momentin sanamuodon mukaisesti tarkastelu koskee vain Kansaneläkelaitoksen elatustukilain 34 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella saatuja tietoja eli Kansaneläkelaitoksen valtion, hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä elatusapu oikeuden ratkaisemiseksi saamia välttämättömiä tietoja. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan Kansaneläkelaitos voi käyttää tulotietojärjestelmän tietoja, sekä tarvittaessa verotustietoja, arvion tekemiseksi siitä, tulisiko 36 §:n 3 momentin mukainen tiedonluovutus tehdä. Selvityksen mukaan säännöksen tarkoituksena ei ole ollut säätää Kansaneläkelaitokselle velvollisuutta toteuttaa laajempaa elatusvelvollisen varallisuuden tarkastelua. Selvityksen mukaan säännöksen tarkoituksena on, että Kansaneläkelaitos luovuttaa hyvinvointialueelle asiaan liittyvät yksilöintitiedot, joiden avulla hyvinvointialue voi tarvittaessa hankkia itse käyttöönsä tarkemmat tiedot. Esityksessä lapsen elatuksesta annettuun lakiin ehdotettu uusi 8 d § antaa hyvinvointialueelle oikeuden saada vanhemman suostumuksesta riippumatta tietoja muun muassa tulotietojärjestelmästä sekä etuustietopalvelu Kelmusta. Lisäksi hyvinvointialue voi jo olemassa olevia laissa säädettyjä toimivaltuuksiaan hyödyntäen hankkia asiaan liittyvät tarpeelliset tiedot.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota siihen, että hyvinvointialueille esityksessä ehdotetut uudet tehtävät voivat lisätä jo ennestään ruuhkautuneiden perhepalvelujen työmäärää. Esityksen vaikutusarviointien mukaan esitetyt muutosten vaikutukset hyvinvointialueiden työmäärään vaihtelevat hyvinvointialueittain. Valiokunta pitää tärkeänä, että lain toimeenpanoa ja sen vaikutuksia hyvinvointialueiden lastenvalvojien työmääriin ja hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyteen seurataan. Lisäksi valiokunta painottaa hyvinvointialueiden ohjauksen ja henkilöstön osaamisen kehittämisen tarvetta lainmuutosten sujuvan toimeenpanon varmistamiseksi.

Esityksessä elatustukimenojen säästön on arvioitu toteutuvan asteittain, kun Kansaneläkelaitos saa ilmoitettua vuosittain elatusvelvollisen tosiasiallista elatuskykyä vastaavattomia sopimuksia hyvinvointialueille ja sopimuksia saatetaan vanhempien elatuskykyä vastaaviksi. Vuonna 2026 säästöksi arvioidaan noin 2 miljoonaa euroa, vuonna 2027 noin 4 miljoonaa euroa ja vuonna 2028 noin 7 miljoonaa euroa. Valiokunta korostaa, että taloudellisten vaikutusten arviointi perustuu karkeaan tulo- ja verotustietoihin perustuvaan arvioon ja todelliset vaikutukset selviävät vasta toimeenpanossa. Valiokunta pitää tärkeänä, että lainsäädännön muutosten vaikutuksia elatustukimenojen kehittymiseen seurataan.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille myös esityksessä ehdotettuja laajempia lasten elatukseen liittyvän sääntelyn, perheoikeudellisen palvelu- ja päätöksentekojärjestelmän sekä lasten ja perheiden sosiaaliturvan kehittämistarpeita. Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöstä saaman selvityksen mukaan elatustukityöryhmä on kesällä 2025 julkaisemassaan loppumietinnössään tuonut esille tarpeen uudistaa lasten elatuksen järjestelmää kokonaisuutena, mukaan lukien lastenvalvojien työtä ohjaavan lainsäädäntökokonaisuuden tarkastelu ja kehittäminen. Selvityksen mukaan perheoikeudellisen kokonaisuuden kehittämistarpeet on tarkoitus huomioida osana parhaillaan käynnissä olevaa sosiaalihuollon palvelu-uudistusta. Lisäksi parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea selvittää lasten ja perheiden etuusjärjestelmän kehittämistä. Osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa on myös tehty

Valiokunnan mietintö StVM 18/2025 vp

selvitys vaativista erotilanteista ja palvelujärjestelmästä. Valiokunta pitää tärkeänä, että asiantuntijatyöryhmien ehdotuksia etuus- ja palvelujärjestelmän kehittämisestä edistetään.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 115/2025 vp sisältyvät 1.—3. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ehdotetun sääntelyn vaikutuksia elatustukimenojen kehittymiseen ja hyvinvointialueiden työmäärään sekä jatkaa lapsen elatukseen liittyvän sääntelyn, perheoikeudellisen palvelu- ja päätöksentekojärjestelmän sekä lasten ja perheiden sosiaaliturvan kehittämistä.

Helsingissä 5.11.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Ville Väyrynen kok
jäsen Henrik Wickström r
varajäsen Kaisa Garedeu ps
varajäsen Mari Kaunistola kok
varajäsen Hanna Laine-Nousimaa sd

Valiokunnan mietintö StVM 18/2025 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen